

Tadeusz Pieronek

Reforma kanonicznego prawa procesowego po Soborze Watykańskim II

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 14/1-2, 167-187

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TADEUSZ PIERONEK

REFORMA KANONICZNEGO PRAWA PROCESOWEGO PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Treść: Wstęp. 1. Rota Rzymska. 2. Sygnatura Apostolska: A. Natura B. Struktura. C. Sposób postępowania. D. Właściwość: a) Sekcja pierwsza, b) Sekcja druga. 3. Kongregacja Nauki Wiary. 4. Kongregacja dla Spraw Kanonizacji. 5. Postępowanie przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów. Zakończenie.

Wstęp

Nie zamierzam omówić wszystkich zagadnień związanych z reformą kanonicznego prawa procesowego. Ograniczam się do wskazania na dokonaną już reformę, przy czym prawo procesowe rozumiem zgodnie z określeniem zawartym w tytule IV księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego. Stąd też uwagi moje odnoszą się zarówno do norm ogólnych prawa procesowego, jak i do procesów szczegółowych objętych reformą.

Reforma prawa procesowego ma, jak dotąd, charakter fragmentaryczny, ale też nie jest to reforma już zakończona. To czego dokonano jest jedynie pewnym etapem prac obejmujących cały Kodeks, a w nim również całokształt norm procesowych.

O pracach Papieskiej Komisji Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego wiadomo, że grono jedenastu jej konsultorów, na czele których stoi arcbp Aureliusz Sabattani, były audytor Roty Rzymskiej, pełniący wśród nich funkcje relatora, odbyło już siedem pięciodniowych sesji roboczych, od 24 maja 1966 r. do 10 maja 1969 r., podczas których przedyskutowano zagadnienia związane z rewizją procesu kanonicznego¹. Ze względu na sekret jakim objęte są prace tej Komisji, bliższe szczegóły jej systematycznej pracy nie są znane.

Jest rzeczą charakterystyczną, że dokonywana reforma dotyczy w dużej mierze instytucji centralnych, stojących na szczycie hierarchii trybunałów kościelnych, a więc trybunałów Stolicy Apo-

---

¹ Communicationes 1(1969) 51—52.

stolskiej, zreformowanych Konstytucją Apostolską pap. Pawła VI *Regimini Ecclesiae universae*, z dnia 15 sierpnia 1967 r.².

Nie we wszystkich wypadkach jest to reforma zasadnicza, nie wszystkie bowiem trybunały papieskie wymagały takiej reformy. Dokonane zmiany mają więc czasem podstawowe znaczenie, innym zaś razem dotyczą spraw mniejszej wagi:

A oto szczegóły reformy:

1. Rota Rzymska

W stosunku do Roty Rzymskiej należy zaznaczyć, że Konstytucja Apostolska pap. Pawła VI *Regimini Ecclesiae Universae*, stwierdzając iż „Rota Rzymska rządzi się własnymi przepisami”³, potwierdziła jej dotychczasowe normy własne, którymi obok przepisów zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego, trybunał ten rządzi się od roku 1934⁴.

Nowością wprowadzoną w stosunku do Roty przez Konstytucję Apostolską *Regimini* jest rozszerzenie właściwości tego trybunału. „Zachowując w mocy przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego, kompetencja Roty Rzymskiej w sprawach małżeńskich, skierowanych do Stolicy Apostolskiej w należyty sposób, rozciąga się również na sprawy między stroną katolicką i akatolicką lub między stronami akatolickimi, gdy jedna lub obydwie strony ochrzczone należą do obrządku czy też łacińskiego, czy obrządków wschodnich”⁵.

Wynika stąd, że procesy małżeńskie w należyty sposób wniesione do Stolicy Apostolskiej będą obecnie sądzone wyłącznie przez Rotę Rzymską⁶.

Oznacza to zmianę dyspozycji kan. 247, § 3, który rezerwował procesy małżeńskie związane ze sprawą przeszkód różnicy wyznania i różnicy religii trybunałowi Św. Oficjum, który z kolei mógł wprowadzić ale nie musiał je odesłać do Roty. Motu Proprio *Integrae servandae*⁷, a za nim Konstytucja *Regimini*⁸ utrzymała dla Kongregacji Nauki Wiary jedynie kompetencję w sprawach małżeńskich związanych z przywilejem Pawłowym.

² AAS 59 (1967) 885—928 (Cytuję: REU).

³ n. 110 REU.

⁴ *Normae S. Romanae Rotae Tribunalis*: AAS 26 (1934) 449—492 (Cytuję: NSRRT).

⁵ n. 109 REU.

⁶ Gordon I., *De Curia Romana renovata. Renovatio „desiderata” et renovatio „facta” conferuntur*, *Periodica de re morali, canonica, liturgica* 58 (1969) 95; Pinna G., *Riforma della Curia Romana* (conferenza stampa 18 agosto 1967), *Tipogr. Poliglotta Vaticana* 1967, s. 12.

⁷ Motu Proprio pap. Pawła VI *Integrae servandae*, n. 6: AAS 57 (1965) 954.

⁸ n. 34 REU.

Także w stosunku do drugiej instancji rotalnej Konstytucja *Regimini* wprowadziła pewne zmiany, a mianowicie w stosunku do dyspozycji kan. 79, § 2 Kodeksu Kościoła Wschodniego według którego „Rota rozstrzyga w drugiej i ostatecznej instancji sprawy odnoszące się do wiernych obrządków wschodnich i wniesionych przez apelację do Stolicy Apostolskiej, o ile zostaną one do niej przesłane przez Kongregację Kościoła Wschodniego”⁹.

Otóż wydaje się, że apelacja do Roty od wyroków niższych trybunałów w Kościele Wschodnim nie jest już więcej uzależniona od tego, czy Kongregacja Kościoła Wschodniego odesła ją do Roty. Przemawia za tym zasadniczy przepis Konstytucji *Regimini*, dotyczący wyraźnego rozdziału drogi sądowej od administracyjnej, który mówi: „sprawy, które winny być rozpatrywane w postępowaniu sądowym, należy przesyłać do kompetentnych trybunałów”¹⁰, oraz polecenie skierowane w tejże Konstytucji do Kongregacji Kościoła Wschodniego przy omawianiu jej kompetencji, a mianowicie, by „odesłała do innych dykasterii, sprawy do nich należące”¹¹.

2. Sygnatura Apostolska:

W Sygnaturze Apostolskiej zaszły duże zmiany o wielkim znaczeniu. Dokonał ich pap. Paweł VI trzema dokumentami: Konstytucją *Regimini*¹², specjalnym ustawodawstwem odnoszącym się do Sygnatury, tzw. *Normae speciales in Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae od experimentum servandae*, z dnia 25 marca 1968 r.¹³, a także częściowo nowym *Regulaminem Kurii Rzymskiej* z dnia 22 lutego 1968 r.¹⁴.

Te trzy dokumenty papieskie, wraz z Kodeksem Prawa Kanonicznego stanowią o charakterze i roli dzisiejszej Sygnatury Apostolskiej.

A. Natura

Sygnatura Apostolska po reformie dokonanej przez pap. Pawła VI posiada podwójny charakter: sądowy i administracyjny.

Pierwsza Sekcja Sygnatury jest prawdziwym i to najwyższym

⁹ AAS 42 (1950) 22.

¹⁰ n. 7 REU.

¹¹ n. 45, § 1 REU.

¹² n. 104—108 REU.

¹³ *Normae speciales in Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae ad experimentum servandae post Constitutionem Apostolicam Pauli pp. VI Regimini Ecclesiae universae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1968. Norm tych nie opublikowano w *Acta Apostolicae Sedis*. Cytuje je: NSSTSA.

¹⁴ *Regolamento Generale della Curia Romana*: AAS 61 (1968) Cytuje: RGCR.

(supremum) trybunałem kościelnym, wyrokującym mocą sądowej władzy zwyczajnej (n. 105 REU).

Druga Sekcja natomiast działa mocą władzy administracyjnej również o charakterze zwyczajnym i delegowanym i stanowi najwyższy organ administracyjny w Kościele (n. 106 REU; art. 18 NSSTSA).

Obydwie Sekcje Sygnatury stoją więc na samym szczycie sądowej i administracyjnej hierarchii kościelnej i odwołanie od ich decyzji może być kierowane tylko do papieża¹⁵.

B. Struktura

Na czele Sygnatury stoi kardynał prefekt, jeden z dwunastu kardynałów wchodzących w skład Sygnatury¹⁶. Ma on do pomocy sekretarza, promotora sprawiedliwości, obrońcę węzła, podsekretarza kierownika kancelarii, zaliczonych do grona wyższych urzędników (kan. 1602; n. 104 REU; art. 1, § 1 i art. 2 i 8 NSSTSA) oraz przynajmniej dwóch notariuszy, skarbnika, opiekuna archiwum i biblioteki, protokolanta i dystrybutora, pisarzy, posłańców i woźnych (art. 2 i 5 NSSTSA) zaliczanych do urzędników niższych (art. 3, § 3 RGCR).

Oprócz tego rolę konsultorów pełnią w Sygnaturze, zgodnie z tradycją, wotansi i referendarze, których winno być po dwunastu w każdej z tych grup (art. 3 i 4, § 2 NSSTSA)¹⁷.

Do występowania w Sygnaturze w charakterze adwokatów i pełnomocników upoważnieni są adwokaci konsystorialni i pełnomocnicy pałacu apostolskiego, a w I Sekcji także adwokaci rotalni, których prefekt Sygnatury może dopuścić również do występowania w II Sekcji (art. 6 NSSTSA).

Kardynałów członków Sygnatury mianuje papież, on też sam wyznacza spośród nich prefekta i mianuje wszystkich wyższych urzędników, wotansów zaś referendarzy na wniosek prefekta (kan. 1602; n. 104 REU; art. 1, § 1 i art. 2 § 3 NSSTSA). Niższych urzędników mianuje kardynał prefekt (art. 2 NSSTSA).

Sygnatura Apostolska dzieli się na dwie Sekcje, z których jedna ma charakter sądowy, druga administracyjny.

Obydwie Sekcje mają to samo kierownictwo i ten sam personel (n. 104 REU; art. 1, § 2 NSSTSA).

---

¹⁵ Gordon I., *De processibus. Annotationes in l. IV Codicis Iuris Canonici*, Romae 1965/66, s. 216—217.

¹⁶ *Annuario Pontificio* z 1970 r., s. 999 wymienia 17 kardynałów wchodzących w skład Sygnatury, wśród nich także emerytowanego prefekta kard. Franciszka Roberti.

¹⁷ *Annuario Pontificio* z 1970 r., s. 999—1000, wymienia 9 votantes i 9 referendarii.

C. Sposób postępowania

Sygnatura Apostolska rozpatruje sprawy w dwojaki sposób: albo w kolegiach złożonych z pięciu kardynałów sędziów, albo przy udziale wszystkich kardynałów, członków Sygnatury.

O ewentualnym przedłożeniu sprawy całej Sygnaturze decyduje kardynał prefekt (art. 1, § 3 NSSTSA). Szczegółowy sposób postępowania w obydwu Sekcjach Sygnatury jest określony w *Normach specjalnych* (art. 23—85 w stosunku do I Sekcji; art. 97—125 w stosunku do II Sekcji).

Rzeczą charakterystyczną dla Sygnatury jest norma, że wyroki tego trybunału posiadają swoją moc chociaż nie zawierają motywacji prawnej i faktycznej (kan. 1605, § 1; art. 55, § 1 NSSTSA). Jednakże bądź na prośbę stron jeśli rzecz tego wymaga, bądź z urzędu, Najwyższy Trybunał może postanowić ujawnienie tych motywów według reguł przyjętych w Sygnaturze w tego rodzaju wypadkach (kan. 1605; art. 55, § 1 NSSTSA).

D. Właściwość

Właściwość Sygnatury jako najwyższego trybunału kościelnego nie jest ograniczona terytorialnie, dotyczy więc całego świata.

Zakres rzeczowy spraw podległych Sygnaturze jest wprawdzie prawnie ustalony, często jednak ulega poszerzeniu na skutek zleceń papieskich, mocą których Sygnatura może działać zwłaszcza w sprawach administracyjnych.

Podział Sygnatury na dwie Sekcje pociąga za sobą podział właściwości. Należy zatem wskazać kolejno na właściwości obydwu Sekcji, biorąc przy tym pod uwagę rodzaj władzy, mocą których Sekcje te działają.

a) Sekcja pierwsza

Pierwsza Sekcja Sygnatury ma czuwać z urzędu nad tym, by trybunały kościelne wymierzały sprawiedliwość zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa kościelnego (n. 105 REU; art. 17, § 1 NSSTSA), oraz troszczyć się o zachowanie przez te trybunały właściwej jurysprudenencji (art. 17, § 1 NSSTSA).

Przepisy te mają jak się wydaje dwojaki charakter. Z jednej strony uprawniają one Sygnaturę do interwencji tam gdzie zostały naruszone przepisy prawa przy wymiarze sprawiedliwości, z drugiej zaś zalecają jej pozytywne zadania dbania o właściwą jurysprudencję w działalności sądowej trybunałów kościelnych.

Od wielu już lat odczuwało się w sądownictwie kościelnym brak właściwych i skutecznie działających organów kontroli. W 1939 r. pap. Pius XI powołał wprawdzie przy Kongregacji Sakramentów tzw. *Ufficio vigilanza* przy którym z kolei pap. Pius XII *ex audien-*

tia Sanctissimi w 1940 r. utworzył organ zwany *Commissio specialis pro vigilantia tribunalium ecclesiasticorum relate ad processus marimoniales*, ale nie spełniły one w pełni pokładanych w nich nadziei¹⁸.

Powierzenie tego nowego zadania Trybunałowi Sygnatury nadaje mu bardzo wysoką rangę, a najwyższy autorytet tego trybunału pozwala przypuszczać, że będzie w tej dziedzinie działał skutecznie.

Sygnatura działa w tych sprawach na skutek uprzedniego doniesienia Roty Rzymskiej, trybunału apelacyjnego albo strony lub świadka, a także na skutek zaskarżenia ze strony promotora sprawiedliwości, albo nawet z urzędu na skutek bardzo poważnych przyczyn. Prowadzi zaś swe dochodzenia przez wgląd w akta lub inspekcję trybunałów i ich sposobu działania i wydaje odpowiednie decyzje kolegialnie (art. 93—95 NSSTSA).

Troska z urzędu nad wymiarem sprawiedliwości „według norm kanonów”, oznacza nadzór nad formalną stroną wydawanych decyzji. Słuszność merytoryczna wyroków trybunałów kościelnych jest dostatecznie gwarantowana innymi środkami, wśród których na czoło wysuwa się konieczność wyrokowania zgodnie z nakazem sumienia i zasada dwóch zgodnych wyroków do przejścia sporu w stan rzeczy osądzonej¹⁹.

Przez normy kanonów należy w tym wypadku rozumieć nie tylko przepisy Kodeksu, ale także i wszystkie inne dokumenty Stolicy Apostolskiej mające zastosowanie do sposobu postępowania w trybunałach kościelnych²⁰.

Drugi, bardziej pozytywny aspekt troski Sygnatury o właściwy wymiar sprawiedliwości, dotyczy jurysprudencji kościelnej. Konstytucja *Regimini* nie mówi nic o tym zadaniu, znajdujemy je jednak w *Normach specjalnych* Sygnatury (art. 17, § 1).

I w tej dziedzinie sygnalizowano przed Soborem Watykańskim II prawdziwą potrzebę stworzenia centralnego zbioru orzeczeń sądowych także i w kwestiach dotyczących prawa formalnego, z którego niższe trybunały mogłyby czerpać wzór, podnosić dzięki temu poziom własnych decyzji i same przyczyniać się do rozwoju jednolitego stylu postępowania w całym sądownictwie kościelnym, który stanowiłby pomocnicze źródło prawa, zwłaszcza tam, gdzie brak wyraźnych przepisów²¹.

---

¹⁸ Della Rocca F., *Problemi per lo „jus condendum” nel processo canonico* W: Raccolta di scritti in onore di Arturo Carlo Jemolo, Milano 1962, vol. I, t. I, s. 373—375; Gordon, *De processibus*, s. 229—230.

¹⁹ Della Rocca, *Problemi*, s. 375.

²⁰ Gordon, *De processibus*, s. 229—230.

²¹ Della Rocca, *Problemi*, s. 377—379.

Art. 17, § 1 *Norm specjalnych* Sygnatury wychodzi naprzeciw tym postulatom i chociaż nie precyzuje w jaki sposób Sygnatura będzie spełniać to zadanie, jest jednak zwiastunem, że sprawa stała się aktualna.

Sprawy rozstrzygane przez I Sekcję Sygnatury mocą władzy czysto sądowej

1° Skargi o nieważność wyroku rotalnego (kan. 1603, § 1, n. 3; art. 17, § 2, n. 1 NSSTSA).

Skarga taka może dotyczyć nie tylko wyroku ostatecznego, ale także przedstanowczego w wyniku którego strona mogła by ponieść szkodę nie do naprawienia w wyroku ostatecznym, względnie wyroku przedstanowczego posiadającego moc ostatecznego rozstrzygnięcia (art. 19, § 3 NSSTSA)²².

W niższych trybunałach skargę o nieusuwalną nieważność wyroku wydanego przez kościelny trybunał niższego stopnia należy wnosić do trybunału, który wyrok wydał w terminie do 30 lat od ogłoszenia wyroku (kan. 1893). Skargę o usuwalną nieważność wyroku trybunału niższego stopnia również wnosi się do sędziego, który wydał wyrok w terminie do trzech miesięcy, albo też można ją połączyć z apelacją od wyroku, a więc przedstawić trybunałowi wyższego stopnia w terminie dziesięciodniowym (kan. 1895).

Od wyroku rotalnego natomiast apelację wnosi się zawsze do Roty (kan. 1879 i art. 154 NSSTSA), skargę zaś o nieważność wyroku zawsze do Sygnatury (kan. 1603, § 1, n. 3; art. 17, § 2, n. 1 NSSTSA).

Skargę przeciwko wyrokowi rotalnemu można składać w wypadkach określonych w kan. 1892, 1894, o ile braki wyroku wyliczone w tych kanonach są oczywiste.

„Jeśli przeciwko temu samemu wyrokowi rotalnemu łączy się skargę o nieważność z apelacją, wtedy skargę zgłasza się do Sygnatury, a apelację do następnego turnusu Roty. Jasną jest rzeczą, że załatwienie skargi winno wyprzedzić załatwienie apelacji” (art. 19, § 5 NSSTSA)²³.

²² Jeśli Sygnatura orzekła nieważność wyroku rotalnego, ponownego rozpatrzenia sprawy dokonuje Rota w innym turnusie audytorów (kan. 1604, § 3; art. 58 NSSTSA).

²³ Przepis ten po raz pierwszy normuje tę kwestię. Noval J., *Commentarium Codicis Iuris Canonici, De processibus*, t. I, Augustae Taurinorum 1920, s. 105, był zdania, że o skardze o nieważność, wzniesionej wraz z apelacją od wyroku rotalnego „utpote de causa connexa, iudicat... vi c. 1567, iudex appellationis, id est, turnus rotalis, ad quem appellatio, simul cum querela, delata fuit.. Ostatnio jednak praktyka Roty była zgodna z obecnym przepisem (Por. Roberti F., *De processibus*, t. I, In Civitate Vaticana 1956, wyd. 4, s. 377).

2° Wnioski o przywrócenie do stanu poprzedniego (*restitutio in integrum*) przeciwko wyrokom rotalnym, które przeszły w stan rzeczy osądzonej (kan. 1603, § 1, n. 4; art. 17, § 2, n. 2 NSSTSA).

Przeciwko wyrokowi, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej a więc nie może być podważony drogą zwyczajnych środków prawnych jakimi są apelacje i skarga o nieważność wyroku, przysługuje pod warunkami określonymi w kan. 1905 nadzwyczajny środek prawny zwany przywróceniem do stanu poprzedniego. Podstawowym warunkiem umożliwiającym korzystanie z tego nadzwyczajnego środka przeciwko wyrokowi jest oczywista niesprawiedliwość wyroku, bądź z przyczyn faktycznych (kan. 1905, § 2, n. 1), bądź z racji prawnych (kan. 1905, § 2, n. 4).

Jeśli wyrok jest nieprawidłowy ze względu na bezsporną niezgodność faktów z rzeczywistością, przywrócenia do stanu poprzedniego może udzielić sędzia, który wydał wyrok niesprawiedliwy. Jeśli zaś niesprawiedliwość wyroku wynika z bezspornie błędnej aplikacji norm prawnych, w udzieleniu przywrócenia do stanu poprzedniego właściwy jest trybunał wyższego stopnia. Takie są zasady odnoszące się do wszystkich niższych trybunałów kościelnych (kan. 1906).

W stosunku do wyroków rotalnych stosuje się odmienną regułę, a mianowicie, bez względu na podstawę niesprawiedliwości wyroku, o przywrócenie do stanu poprzedniego należy zwracać się do Sygnatury Apostolskiej (kan. 1603, § 1, n. 4; art. 17, § 2, n. 2 NSSTSA).

Wykonanie wyroku rotalnego, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, nie powoduje wygaśnięcia prawa do wniosku o przywrócenie przez Sygnaturę stanu poprzedniego (art. 20, § 2 NSSTSA).

Wniesienie prośby o przywrócenie do stanu poprzedniego zawieszona nie rozpoczęte jeszcze wykonanie wyroku (kan. 1907, § 1; art. 20, § 2 NSSTSA), z czego wynika, że nie zawieszona jest już rozpoczętego²⁴.

Jeśli jednak zachodzi podejrzenie, oparte na prawdopodobnych poszlakach, że prośbę o przywrócenie do stanu poprzedniego złożono w celu opóźnienia wykonania wyroku, sędzia może mimo wszystko polecić wykonanie wyroku, wyznaczając równocześnie kaucję na wypadek gdyby proszący o przywrócenie rzeczywiście je uzyskał (kan. 1907, § 2; art. 20, § 2 NSSTSA).

W wypadku udzielenia przez Sygnaturę przywrócenia do stanu poprzedniego, sprawa zostaje zwrócona do Roty celem rozpatrzenia jej od początku, chyba że papież inaczej zarządził, np. powołując do jej rozstrzygnięcia specjalną komisję kardynałów, lub

---

²⁴ Gordon, *De processibus*, s. 226.

złęczając osądzenie meritum sprawy Sygnaturze (kan. 1604, § 3; art. 58, § 3 NSSTSA, zob. także art. 64—67 NSSTSA).

3° Rekursy przeciwko wyrokom rotalnym w sprawach, których Rota nie dopuściła do ponownego rozpatrzenia, a dotyczących stanu osób (art. 17, § 2, n. 3 NSSTSA).

Kodeks Prawa Kanonicznego omawiając ten tytuł właściwości Sygnatury, mówił w kan. 1603, § 1, n. 5 o wyrokach rotalnych w sprawach małżeńskich, milcząc o innych dotyczących stanu osób, które podobnie jak małżeńskie nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej i w konsekwencji po dwóch jednobrzmiących wyrokach nie można w nich prosić o przywrócenie do stanu poprzedniego, a jedynie o ponowne rozpatrzenie w oparciu o nowe i poważne argumenty lub dokumenty (kan. 1903).

Kanoniści wprowadzili zgodnie stwierdzali, że również i w innych sprawach odnoszących się do stanu osób można się zwracać do Sygnatury z prośbą o ich nowe rozpatrzenie, jeśli Rota prośbę taką odrzuciła²⁵, ale dopiero w *Normach specjalnych* Sygnatury opinia ta znalazła oficjalne potwierdzenie w art. 17, § 2, n. 3.

Możliwość zwracania się do Sygnatury z prośbą o ponowne rozpatrzenie sprawy otwiera się dopiero wówczas, kiedy prośbę taką odrzuciła Rota. Zatem nie można pominąć Roty, a zwracać się bezpośrednio do Sygnatury, od razu po dwóch jednobrzmiących wyrokach rotalnych. W Rocie zaś prośbę tę należy kierować do następnego turnusu audytorów²⁶.

W sprawach o stanie osób po dwóch jednobrzmiących wyrokach wydanych przez niższe trybunały kościelne, prośbę o ponowne rozpatrzenie wnosi się do Roty, a rekurs od rotalnego dekretu odrzucającego prośbę rozpatruje następny turnus rotalny²⁷.

4° Zarzuty stronnictwa przeciwko któremuś z audytorów Roty (kan. 1603, § 2; art. 17, § 2, n. 4 NSSTSA).

Podstawy, na których można oprzeć zarzut stronnictwa przeciwko sędziemu kościelnemu wylicza kan. 1613, § 1 (poc. art. 21, § 1 NSSTSA), właściwego zaś sędziego rozpatrującego te zarzuty kan. 1614.

Jeśli zgłoszono zarzut co do meritum rozpatrywanej w Rocie sprawy, nie można dopuścić zarzutu stronnictwa przeciwko audytorowi, chyba, że podstawa podejrzenia dopiero później wyszła na jaw (art. 21, § 2 NSSTSA). W wypadku zarzutu stronnictwa Sygnatura przejmuje wprowadzić akta całej sprawy²⁸, nie rozstrzyga jednak meritum sporu. Ogranicza się ona do odpowiedzi,

²⁵ Roberti, dz. cyt., s. 378—379.

²⁶ Roberti, dz. cyt., s. 379, nota n. 4; Pinna J., *Praxis iudicialis canonica*, Romae 1966, wyd. 2, s. 174—175.

²⁷ Pinna, dz. cyt., s. 176.

²⁸ Gordon, *De processibus*, s. 225.

czy należy wykluczyć audytora z turnusu, czy też nie. Wyrok Sygnatury w tej sprawie nie podlega apelacji i zostaje przesłany do Roty, która postępuje zgodnie z własnymi normami, pozostawiając lub wykluczając audytora przeciwko któremu wysunięto zarzut (art. 72 NSSTSA).

W miejsce usuniętego audytora dziekan Roty wyznacza innego (art. 16, § 1—2 NSSTSA).

5°. Sprawy dotyczące naruszenia tajemnicy i szkód spowodowanych przez audytorów Roty na skutek dokonania aktu nieważnego lub niesprawiedliwego (kan. 1603, § 1, n. 1; art. 17, § 2, n. 5).

Audytorzy, którzy naruszyli tajemnicę urzędową, albo też z powodu poważnego zaniedbania lub umyślnie wyrządzili szkodę procesującym się stronom, zobowiązani są do ich naprawienia, a ponadto na prośbę poszkodowanego lub nawet z urzędu, mogą zostać ukarani wyrokiem Sygnatury Apostolskiej, potwierdzonym przez papieża (art. 11, § 1 NSSTSA).

Sygnatura Apostolska sądzi wszystkie sprawy karne audytorów Roty, a także wynikające z przestępstwa skargi cywilne np. o odszkodowanie, o ile przestępstw tych dopuścili się w wykonywaniu swych obowiązków służbowych (kan. 1625)²⁹.

Wyrok Sygnatury w tych sprawach dopuszcza apelację do tejże Sygnatury w czasie określonym w kan. 1881, a sprawa toczy się w sposób analogiczny do postępowania w pierwszej instancji (art. 17, § 1 NSSTSA), czyli zgodnie z przepisami Kodeksu zawartymi w kan. 1933—1959 (art. 74 NSSTSA).

Zdaniem autorów³⁰, był to w Kodeksie jedyny wypadek dopuszczający apelację od wyroku Sygnatury. Apelacja ta zwana *beneficium novae audientiae*³¹ została ostatnio potwierdzona przez nowy *Regulamin Kurii Rzymskiej* (art. 119 RGCR).

6°. Rekursy przeciwko adwokatom i pełnomocnikom, domagającym się wygórowanych honorariów (art. 17, § 2, n. 6 NSSTSA).

Honoraria adwokatów i pełnomocników rotalnych są z góry ustalone i sama Rota co trzy lata potwierdza je lub zmienia stosownie do aktualnej wartości pieniądza. Adwokaci i pełnomocnicy mają obowiązek trzymać się taryfy rotalnej³².

Przeciwko adwokatom i pełnomocnikom wymagającym wygórowanych opłat, można złożyć rekurs do Sygnatury Apostolskiej, która rozpatruje go w sposób analogiczny do skargi przeciwko au-

²⁹ Roberti, dz. cyt., s. 380; Torquebiau P. — Naz R. — De Clercq C., *Traité de Droit Canonique*, t. IV — *Des procès, des délits, des peines*, Paris 1954, wyd. 2, s. 87.

³⁰ Roberti, dz. cyt., s. 380; Gordon, *De processibus*, s. 224.

³¹ Lega M. — Bartocchetti V., *Commentarius in iudicia ecclesiastica*, t. I, Romae 1950, wyd. 2, s. 194.

³² n. 6, Appendice I: RGCR. Nieco inaczej art. 83, § 1 NSSTSA, według którego rewizja wysokości honorariów następuje co cztery lata.

dytorowi Roty (art. 78—82 NSSTSA). Oskarżenie takie może wnieść z urzędu także promotor sprawiedliwości³³. Wyrok sądowy w tej sprawie podlega apelacji do tejże Sygnatury (art. 82 i 77 NSSTSA).

Sprawy rozstrzygane przez I Sekcję Sygnatury mocą władzy administracyjnej, dotyczącej forum sądowego

W tej dziedzinie Sygnatura działa na mocy zwykłej bądź delegowanej władzy administracyjnej. Zwykłej, kiedy wykonuje ją w imieniu i powagą własną trybunału, delegowaną i to z przepisu prawa (a iure), kiedy w zastępstwie i w imieniu papieża bada i opiniuje prośby wiernych skierowane wprost do niego³⁴.

Najpełniejszy wyraz tych uprawnień znajdujemy w *Normach specjalnych* Sygnatury, które wyliczają ich sześć w następującej kolejności:

1°. Rozpatrywanie spraw przyznanych Sygnaturze Apostolskiej przez konkordaty między Stolicą Apostolską a różnymi państwami (n. 105 REU; art. 18, n. 1 NSSTSA).

De facto już od roku 1929 Sygnatura Apostolska uzyskiwała uprawnienia związane z uznaniem przez państwo włoskie skutków cywilnych małżeństwa religijnego. Pakty laterańskie zastrzeżały, że „sprawy dotyczące nieważności małżeństwa i dyspensy od małżeństwa niedopełnionego są zastrzeżone właściwości trybunałów i dykasteriów kościelnych. Związane z nimi zarządzenia i wyroki, kiedy staną się prawomocne, będą przesłane do Najwyższego Trybunału Sygnatury, który sprawdzi czy zachowano przepisy prawa kanonicznego odnoszące się do właściwości sędziego, wezwania i prawnego zastępstwa czy uporu stron. Zarządzenia i wyroki z odpowiednimi dekretami Najwyższego Trybunału Sygnatury zostaną przesłane do Trybunału Apelacyjnego państwa właściciwego z racji terytorium, który zgodnie z rozporządzeniami wydanymi przez Radę Państwa spowoduje, że związane z nim skutki cywilne będą osiągalne”³⁵.

Z biegiem lat podobne uprawnienia przyznawały Sygnaturze i inne konkordaty³⁶.

De iure jednak dopiero obecnie Sygnatura stała się organem właściwym w tych sprawach w stosunku do wszystkich konkor-

³³ n. 7, Appendice I: RGCR.

³⁴ Cappello F., *Summa Iuris Canonici*, t. III — *De processibus, delictis et poenis*, Romae 1955, wyd. 4, s. 124.

³⁵ art. 34 paktów laterańskich: AAS 21 (1929) 290—291.

³⁶ Z Portugalią w konkordacie z r. 1940, w art. 25; z Republiką Dominikańską w konkordacie z r. 1954, w art. 16, n. 2; Mercati A., *Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le autorità civili*, Tipografia Poliglotta Vaticana 1954, t. II (1915—1954), s. 241 i 302.

datów poruszających zagadnienie skutków cywilnych małżeństwa religijnego.

Według przepisów obowiązujących dzisiaj w Sygnaturze, sekretarz tego Trybunału na zlecenie prefekta ma się zatroszczyć o to, by wyroki kościelne orzekające nieważność małżeństwa oraz dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, osiągały skutki cywilne w tych krajach, które zawarły w tej sprawie umowę ze Stolicą Apostolską.

Zadanie swoje sekretarz spełnia w ten sposób, że po zbadaniu przez Sygnaturę formalnej strony wyroku czy dyspensy, przygotowuje dekret, który zostaje przesłany do właściwego trybunału cywilnego, celem dokonania wpisów w księgach stanu cywilnego (art. 60—63 NSSTSA).

2°. Rozpatrywanie próśb zawartych w pismach do papieża o uzyskanie zlecenia do przeprowadzenia sprawy w Rocie (kan. 1603, § 2; art. 18, n. 2 NSSTSA).

Prośby skierowane do papieża przez wiernych o możliwość przeprowadzenia sprawy w pierwszej instancji w Rocie Rzymskiej, rozpatruje Sygnatura mocą administracyjnej władzy delegowanej a iure.

Prawo nie wymienia racji, które uzasadniałyby taką prośbę, ale uważa się, że mogą ją usprawiedliwić trudności w zachowaniu obowiązującej zasady actor sequitur forum rei, podyktowane względami zarówno osobistymi petenta, jak i względami dobra publicznego, np. nadzwyczajne wydatki, wielka odległość od trybunału właściwego, podejrzenia przeciwko całemu składowi trybunału itp.³⁷

O zgodzie wyrażonej przez papieża Sygnatura zawiadamia strony zainteresowane i Rotę (art. 89, § 1 NSSTSA), która od momentu wyrażenia zgody otrzymuje władzę do rozpatrywania sprawy w pierwszej instancji, władzy takiej bowiem jako trybunał apelacyjny w zasadzie nie posiada (art. 89, § 2 NSSTSA)³⁸.

3°. Przedłużenie właściwości trybunałów, także ustanowionych dla spraw małżeńskich (n. 105 REU; art. 18, n. 3 NSSTSA).

Tworzone w Kościele od pewnego czasu trybunały regionalne są przeważnie trybunałami dla spraw małżeńskich. Zarówno te, jak i wszystkie inne trybunały kościelne, winny działać w granicach wyznaczonej im prawem właściwości. Wprawdzie naruszenie właściwości tam gdzie jej granice mają charakter względny nie powoduje nieważności wyroku³⁹, ale jest działaniem niezgodnym z przepisami prawa i dlatego z uzasadnionych powodów należy

---

³⁷ Roberti, dz. cyt., s. 381—382.

³⁸ Por. Cappello, *Summa*, s. 124.

³⁹ Wynika to pośrednio z kan. 1610 i 1892, n. 1.

prosić Sygnaturę o przedłużenie właściwości, jeśli trybunał uzna się za względnie niewłaściwy zgodnie z kan. 1610, § 3. Nieważności bezwzględnej nie da się przedłużyć, co wynika z samej jej natury.

4°. Rozciąganie właściwości sądowej w odniesieniu do podróży przebywających w Rzymie, na procesy o nieważność małżeństwa, ilekroć zachodzą nadzwyczajne okoliczności i bardzo poważne przyczyny (n. 105 REU; art. 18, n. 4 NSSTSA).

Przyznanie Sygnaturze tego uprawnienia zdaje się mieć charakter tymczasowy, gdyż Konstytucja *Regimini* mówi „dopóki inaczej nie zostanie postanowione”.

Z upoważnienia tego wynika jasno, że trybunały rzymskie nie są właściwe w sprawach małżeńskich z tytułu forum rzymskiego, o czym kanoniści jeszcze do niedawna dyskutowali. Także i w tym wypadku może być mowa o rozciągnięciu właściwości tylko w tych sprawach, w stosunku do których trybunały rzymskie są względnie niewłaściwe.

5°. Rozstrzyganie sporów dotyczących właściwości powstałych między niższymi trybunałami (kan. 1603, n. 6; art. 18, n. 5 NSSTSA).

Kanoniści zaliczali to uprawnienie Sygnatury do kwestii wymagającej rozstrzygnięcia na drodze sądowej⁴⁰, *Normy specjalne* Sygnatury natomiast umieszczają je wśród tych, które Sygnatura rozstrzyga na mocy władzy administracyjnej dotyczącej forum sądowego (art. 18, n. 5).

Chodzi tutaj o trybunały tych krajów, które nie posiadają normalnej hierarchii sądownictwa kościelnego i nie mogą zwrócić się do trybunału wyższego stopnia celem rozstrzygnięcia ich sporu, a równocześnie nie posiadają na swoim terenie legata Stolicy Apostolskiej, któremu mogłyby przedstawić swój spór (kan. 1612, § 2).

Decyzja Sygnatury w takim sporze nie podlega apelacji (kan. 1880, n. 1)⁴¹.

Jeśli w kraju rezyduje legat Stolicy Apostolskiej, trybunały mogą wybierać, wnosząc sprawę konfliktu kompetencji albo do legata, albo do Sygnatury⁴².

6°. Troska o erylowanie trybunałów regionalnych i międzyregionalnych (n. 105 REU; art. 18, n. 6 NSSTSA).

Trybunały regionalne jak dotąd nie weszły w hierarchię trybunałów kościelnych jako reguła ogólna. Powołuje się je przede wszystkim jako trybunały specjalne dla spraw małżeńskich tam,

⁴⁰ Roberti, dz. cyt., s. 379; Lega-Bartoccetti, dz. cyt., s. 192; Cappello, *Summa*, s. 123; Gordon, *De processibus*, s. 228.

⁴¹ Roberti, dz. cyt., s. 379.

⁴² Lega-Bartoccetti, dz. cyt., s. 192; Cappello, *Summa*, s. 123.

gdzie zachodzi tego potrzeba, to znaczy na tych terenach, na których normalny system trybunałów diecezjalnych i metropolitalnych z tych czy innych względów nie może podolać zadaniom. Ostatnio uważa się, że erygowanie trybunałów regionalnych może zaradzić wielu niedomaganiom obecnego systemu sądownictwa kościelnego w sprawach małżeńskich⁴³.

Te tendencje zdaje się wspierać fakt powierzenia Sygnaturze troski o powoływanie trybunałów regionalnych i międzyregionalnych, na tych terenach, gdzie domaga się tego właściwy wymiar sprawiedliwości (art. 92, § 1 NSSTSA).

Każdą potrzebę tego rodzaju Sygnatura starannie rozpatruje, a gdy uzna za stosowne przygotowuje dekret erekcyjny i układa normy, według których trybunał taki ma postępować oraz przedstawia je do zatwierdzenia papieżowi (art. 92, § 2 NSSTSA).

b) Sekcja druga

Druga Sekcja Sygnatury jest w systemie prawa kanonicznego zupełnie nowym organem sporno-administracyjnym, najwyższym organem obrony prawa w porządku administracyjnym.

W ustawodawstwach niektórych państw system ten pojawił się po wielkiej rewolucji francuskiej, zwłaszcza w oparciu o mniej lub więcej ścisły podział władzy na ustawodawczą, sądowniczą i wykonawczą.

Ponieważ podział ten nie może mieć zastosowania do władzy kościelnej, skupionej w całości przez papieża i biskupów, także i system sporno-administracyjny nie mógł utworzyć sobie drogi w kościelnym postępowaniu administracyjnym.

Pierwsze doświadczenia tego systemu zostały dokonane w Kościele podczas Soboru Watykańskiego II i to z wynikiem pozytywnym. Wprowadzony jednak do przepisów kościelnego prawa powszechnego Konstytucją *Regimini* i *Normami specjalnymi* Sygnatury, ze względów zasadniczych otrzymał on własne, oryginalne cechy charakterystyczne.

Tak więc przez trybunał administracyjny rozumie się powszechnie trybunał organicznie należący do porządku administracyjnego, to znaczy taki, którego członkowie są mianowani i zależni od władzy administracyjnej. W Sygnaturze natomiast Sekcję drugą tworzą kardynałowie całkowicie niezależni od porządku admini-

---

⁴³ Por. Gordon I., *De tribunalibus regionalibus cum respectu ad iudicium delectum et ad processus breviationem*, *Periodica de re morali, canonica, liturgica* 56 (1967) 580—596; Gordon I., *De nimia processuum matrimonialium duratione. Factum — causae — remedium*, *Periodica de re morali, canonica, liturgica* 58 (1969) 491—594.

stracyjnego, stanowiąc odrębny organ administracyjny, niezainteresowany w rozstrzyganiu spór.

Inaczej także niż to ma miejsce w niektórych systemach państwowych, Sygnatura interweniuje tylko wówczas, gdy władza administracyjna narusza przepis prawny, nigdy zaś nie osądza meritum sprawy.

Wreszcie kościelny system sporno-administracyjny nie ma organów pośrednich, oprócz ordynariusza i dykasteriów rzymskich, co oczywiście wiąże się z tym, że władza w Kościele nie może ulec podziałowi, tak by np. organy władzy administracyjnej na szczeblu diecezjalnym lub Stolicy Apostolskiej, mogły podlegać organom władzy sądowej, reprezentowanym przecież przez ten sam podmiot władzy⁴⁴.

W tym więc sensie II Sekcja Sygnatury upoważniona jest do interwencji w czterech wypadkach, przy czym pierwsze trzy bada i rozstrzyga mocą władzy zwyczajnej, czwarty zaś na zlecenie papieskie.

Druga Sekcja Sygnatury rozstrzyga zatem:

1°. Spory na tle wykonywania administracyjnej władzy kościelnej, doniesione do Sygnatury na skutek złożenia apelacji czyli rekursu przeciwko decyzjom właściwego dykasterium, ilekroć można wskazać, że przy podejmowaniu przez nie decyzji, zostały naruszone przepisy prawa (n. 106 REU; art. 96, n. 1 NSSTSA).

Tego rodzaju rekurs nie zawiesza wykonania decyzji organu administracyjnego, można jednak do niego dołączyć uzasadnioną prośbę o zawieszenie wykonania zaskarżonego aktu (art. 108 NSSTSA). Sygnatura najpierw rozpatruje sprawę przyjęcia rekursu (art. 116 NSSTSA), a później, w terminach ściśle określonych rozstrzyga go ostatecznie (art. 121—122 NSSTSA), czyli wydaje decyzję o bezprawności zaskarżonego aktu (n. 106 REU).

2°. Spory między dykasteriami Stolicy Apostolskiej, dotyczące ich właściwości (n. 107 REU; art. 96, n. 2 NSSTSA).

Już w roku 1834 zadanie to zostało powierzone Sygnaturze przez papieża Grzegorza XVI. Papież Pius X przekazał je Kongregacji Konsystorialnej, a Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 245, grupie kardynałów powoływanej za każdym razem przez papieża. De facto jednak zadania te spełniała Papieska Komisja Interpretacji Kodeksu.

Przywrócenie tych uprawnień Sygnaturze jest z wielu względów celowe.

---

⁴⁴ Pinna G., *Riforma della Curia Romana*, s. 12; Ranaudo A., *Il contenziioso amministrativo canonico*, *Monitor Ecclesiasticus* 43 (1968) 547—566.

Sygnatura nigdy nie jest zainteresowana w sporach dotyczących właściwości między dykasteriami rzymskimi, jak to miało miejsce wówczas gdy funkcje te pełniła Kongregacja Konsystorialna. Sygnatura ponadto jest organem stałym, w przeciwieństwie do grona kardynałów, mianowanych w razie potrzeby przez papieża. Wreszcie Sygnatura jest organem najwyższym spośród istniejących w Kurii Rzymskiej, słusznie więc jej przypada rola nadrzędna w rozstrzyganiu ewentualnych sporów.

Mocą tej władzy Sygnatura może rozstrzygać wszelkie spory powstałe między kongregacjami, trybunałami czy sekretariatami, względnie wszystkie inne możliwe kombinacje tych sporów. Tracą zatem moc te przepisy, które pozwalały np. Kongregacji św. Oficjum samej rozstrzygać kwestie sporne dotyczące jej właściwości, na co wskazuje chociażby n. 1, § 1 REU, mówiący o tym, że „Kongregacje są między sobą równe”. Gdyby zaś dzisiejsza Kongregacja Nauki Wiary miała nadal możliwość rozstrzygania spornych spraw związanych ze swą działalnością, stanowiłoby to o wyższości tej kongregacji w stosunku do innych, byłby to nielada przywilej prawny⁴⁵.

W wypadku złożenia przez kongregację rekursu do Sygnatury w sprawie właściwości, Sygnatura postępuje w sposób podobny do tego, jaki ma zastosowanie w sporach powstałych na tle wykonywania administracyjnej władzy kościelnej (art. 124 NSSTSA).

3°. Sprawy administracyjne przekazane jej przez Kongregację Kurii Rzymskiej (n. 107 REU; art. 96, n. 3 NSSTSA).

Przyczyny z powodu których kongregacja może się uciec do tego rodzaju postępowania mogą być różne, np. fakt, że sama jest zamieszana w spór, albo też chodzi o sprawę wyjątkowo trudną, wymagającą szczególnie wnikliwego studium i w związku z tym fachowców najwyższej klasy. Jak dotąd, wszystkie tego rodzaju sprawy kongregacje musiały rozstrzygać same, chyba że w poszczególnych wypadkach i za zgodą zainteresowanych stron, kierowano sprawę na drogę sądową⁴⁶.

4°. Sprawy zlecone jej przez papieża (n. 107 REU; art. 96, n. 4 NSSTSA).

Sprawy zlecone przez papieża II Sekcja Sygnatury załatwia mocą władzy delegowanej, stąd też trudno temu uprawnieniu ujętemu tak ogólnie nakreślić jakiegokolwiek granice.

Przez to zarządzenie, II Sekcja staje się organem paralelnym i uzupełniającym w stosunku do Roty Rzymskiej, której zlecane są przez Ojca św. sprawy sądowe (kan. 1559, § 2). Nic dziś nie stoi na przeszkodzie, by na tej zasadzie Sygnatura rozpatrywała wszel-

⁴⁵ Gordon I., *De processibus*, s. 233—234.

⁴⁶ Gordon I., *De processibus*, s. 234—235.

kie sprawy administracyjne, które będą wymagały specjalnego potraktowania, a zostaną jej przez papieża przekazane⁴⁷.

3. Kongregacja Nauki Wiary

W ramach procesów specjalnych godne odnotowania zmiany wprowadzono w Kongregacji Nauki Wiary.

Kanon 1555, § 1 przepisywał dla trybunału Św. Oficjum specjalny sposób postępowania. Zastrzeżenie dla Św. Oficjum norm własnych, zwłaszcza że miały one charakter tajny, spotkało się z ostrą krytyką już przed Soborem Watykańskim II i było przyczyną ostrej polemiki podczas jego obrad⁴⁸.

Odpowiedzią na te krytyki było *Motu Proprio Integrae servandae* pap. Pawła VI z dnia 7 grudnia 1965 r.⁴⁹ reformujące Kongregację Św. Oficjum, wraz ze sposobem jej postępowania. Reforma polegała na tym, że Kongregacja Nauki Wiary przyznano „prawo sądenia wykroczeń przeciwko wierze według norm zwyczajnego procesu” (n. 7 MPIS). Ponieważ zasadę tę w pełni potwierdziła Konstytucja *Regimini* (n. 35 REU), Kongregacja Nauki Wiary sądzi dziś przestępstwa przeciwko wierze stosując się do zasady ogólnej zawartej w kan 1555, § 2, czyli musi zachować kodeksowe prawo formalne.

Normy własne są w Kongregacji Nauki Wiary przewidziane jedynie wówczas, gdy toczy się sprawa o obronę godności sakramentu pokuty. Kongregacja ta bowiem „prowadzi sprawy mające na uwadze obronę godności sakramentu pokuty, postępując według własnych norm poprawionych i zatwierdzonych. O sprawach tych będą powiadomieni ordynariusze miejsca; należy też dać możliwość obrony samemu oskarżonemu, lub wyboru obrońcy spośród tych, którzy mają zatwierdzenie Kongregacji (n. MPIS; n. 36 REU).

Są to jak widać normy własne wobec których nie można już mówić o bezwzględnej tajemnicy i w stosunku do których nie można wysuwać zarzutu, że naruszają podstawowe prawo oskarżonego do obrony własnej.

4. Kongregacja dla Spraw Kanonizacji

Innowacją dużej miary są zmiany przepisów procesu beatyfikacyjno-kanonizacyjnego. Pierwszy krok w kierunku zmian uczynił już pap. Paweł VI w Konstytucji *Regimini* ustalając dla Kongregacji Rytów zmodyfikowany system badania i przeprowadzania dyskusji nad sprawami beatyfikacyjno-kanonizacyjnymi (n. 62 REU).

⁴⁷ Gordon I., *De processibus*, s. 235.

⁴⁸ Por. Pieronek T., *Reforma Kongregacji Św. Oficjum*, Prawo Kanoniczne 11 (1968) n. 3—4, s. 21—26.

⁴⁹ AAS 59 (1965) 952—955. Cytuje: MPIS.

Dalsze kroki, bardziej zdecydowane, to dwa dokumenty pap. Pawła VI przeprowadzające zasadniczą reformę w tej dziedzinie, chociaż jeszcze nie kompletną. Dokumenty te, to: *Motu Proprio Sanctitas clarior*, z dnia 19 marca 1969 r.⁵⁰ i Konstytucja Apostolska *Sacra Rituum Congregatio*, z dnia 8 maja 1969 r.⁵¹.

Główne założenia dokonanej reformy są następujące:

1°. Dotychczasowy proces informacyjny, dokonywany powagą własną przez ordynariusza miejscowego i będący w pewnym sensie jego repliką proces apostolski przeprowadzony na terenie diecezji, ale na mocy władzy delegowanej przez Stolicę Apostolską, zostają scalone. Nie będzie więc dwóch, a tylko jeden proces, zwany rozpoznawczym (*processus cognitionalis*) prowadzony przez miejscowego ordynariusza powagą własną i Stolicy Apostolskiej, której nihil obstat potrzebne jest do rozpoczęcia procesu (n. 1—3 MPSC).

Scalenie dwóch dotychczas istniejących procesów pozwoli na duże skrócenie postępowania dowodowego w czasie, ułatwi przesłuchanie świadków w stosunkowo krótkim czasie po otwarciu procesu, ratując takie dowody, które łatwo giną z upływem czasu.

2°. Proces rozpoznawczy obejmuje badania pism Sługi Bożego, jego życia, cnót, ewentualnie faktu męczeństwa, oraz stwierdzenie braku kultu. Osobno przeprowadza się badanie cudów, po otrzymaniu specjalnych instrukcji Stolicy Apostolskiej (n. 5—8 MPSC).

3°. Procesy beatyfikacyjne mogą być prowadzone bądź przez trybunały powołane przez ordynariusza, bądź przez trybunały regionalne, powołane przez Krajową Konferencję Episkopatu, przy czym powołanie trybunału regionalnego nie przeszkodzi w powierzeniu jakiejś sprawy przez biskupa własnemu trybunałowi (n. 9—15 MPSC).

4°. Na szczęblu Stolicy Apostolskiej sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne będą załatwiane przez osobną nowo powołaną Kongregację dla Spraw Kanonizacji (*S. Congregatio pro Causis Sanctorum*), podzieloną na trzy urzędy: pierwszy o charakterze ogólnym (n. 7—8 SRC), drugi stanowiący organ generalnego promotora wiary (n. SRC) i trzeci, zwany historyczno-hagiograficznym, prowadzący sprawy historyczne (n. 10 SRC).

Przedstawione w ogromnym skrócie nowości procesu beatyfikacyjnego wymagają jeszcze dalszych szczegółowych norm, które

⁵⁰ *Motu Proprio* pap. Pawła VI *Sanctitas clarior*: AAS 61 (1969) 150—154.

⁵¹ Konstytucja Apostolska pap. Pawła VI *Sacra Rituum Congregatio*: AAS 59 (1969) 297—305. Cytuje: SRC.

zresztą przewiduje Motu Proprio *Sanctitas clarior* (n. 2 SRC) i które pozwolą na stworzenie całości obrazu reformowanego procesu⁵².

5. Postępowanie przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów

Na skutek prac i postanowień Soboru Watykańskiego II, zawartych zwłaszcza w Dekrecie *O pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, doszło do poważnej reformy kodeksowych norm postępowania administracyjnego, która uwzględniła przede wszystkim naczelną zasadę dobra dusz przy usuwaniu i przenoszeniu z odpowiedzialnych stanowisk duszpasterskich, to znaczy z probostw.

We wspomnianym Dekrecie czytamy:

„Wobec tego, że zasadniczym celem obowiązków parafialnych jest dobro dusz, dla umożliwienia biskupowi łatwiejszego i bardziej odpowiedniego postępowania przy obsadzaniu parafii znosi się, nie naruszając praw zakonników, jakiegokolwiek uprawnienia do przedstawiania, nominacji lub rezerwacji, jako też prawo konkursu, zarówno ogólne jak i szczegółowe, tam gdzie ono istnieje.

Proboszczom natomiast niech we własnych parafiach przysługuje taka stałość na stanowisku, jakiej wymaga dobro dusz.

Dlatego po uchyleniu różnicy między proboszczami nieusuwalnym a usuwalnymi, trzeba zrewidować i uprościć sposób postępowania w przenoszeniu i usuwaniu proboszczów, ażeby biskup mógł, przy zachowaniu naturalnej i kanonicznej słuszności, zarządzić stosowniejsze potrzeby dobra dusz.

Usilnie prosi się proboszczów, którzy na skutek daleko posuniętego wieku lub innej poważnej przyczyny doznają przeszkód w należyтым i owocnym pełnieniu obowiązków, by sami dobrowolnie czy też na wezwanie biskupa zrzekli się swego stanowiska. Rezygnującym winien biskup zabezpieczyć odpowiednie utrzymanie⁵³.

Normy wykonawcze do tego dekretu, znajdujące się w Motu Proprio *Ecclesiae sanctae* brzmią podobnie, zawierają jednak szereg cennych dla prawnika precyzacji:

„§ 1. Biskup może — z zachowaniem jednak prawa dotyczącego zakonników — usunąć prawnie każdego proboszcza z parafii, ilekroć jego posługiwanie, nawet bez jego poważnej winy, staje się szkodliwe albo przynajmniej bezowocne z powodu

⁵² Motu Proprio *Sanctitas clarior* komentuje: G. F. Antonelli, *Il Motu proprio „Sanctitas Clarior”*, L'Osservatore Romano z 12 kwietnia 1969 r., s. 1—2.

⁵³ Dekret Soboru Watykańskiego II *Christus Dominus*, n. 31.

którejsz z przyczyn wymienionych w prawie, albo innej podobnej uznanej przez tegoż biskupa, z zachowaniem jednak — aż do czasu wydania nowego kodeksu — sposobu postępowania, przewidzianego dla proboszczów usuwalnych (kan. 2157—2161 KPK) i przestrzegając prawa Kościołów Wschodnich.

§ 2. Jeśli tego domaga się dobro wiernych albo potrzeba lub pożytek Kościoła, biskup może przenieść proboszcza z jego parafii, którą pożytecznie kierował, na inną, ewentualnie na jakikolwiek inny urząd kościelny. W wypadku jednak sprzeciwu proboszcza winien biskup — do ważności przeniesienia — zachować we wszystkim podany wyżej sposób postępowania.

§ 3. Aby można było wykonać przepis nr 31 Dekretu *Christus Dominus*, proszeni są wszyscy proboszczowie, aby zaraz po przekroczeniu 75 roku życia sami dobrowolnie złożyli rezygnację z urzędu na ręce swego biskupa, który biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności osób i miejsca, zdecyduje o przyjęciu lub odroczeniu tego zrzeczenia. Biskup niech się zatroszczy o właściwe utrzymanie i mieszkanie dla rezygnujących⁵⁴.

Całość tych przepisów w porównaniu z normami Kodeksu nąsuwa następujące wnioski:

1°. Motu Proprio *Ecclesiae sanctae* w zasadzie zachowuje w mocy wyliczone w kan. 2147 kanoniczne przyczyny, uprawniające biskupa do inicjatywy celem usunięcia proboszcza z parafii. Wskazuje na to tekst Motu Proprio *Ecclesiae sanctae* w I, n. 20 § 1, który jest powtórzeniem tego kanonu, z rozszerzeniem go jednak na „quemlibet parochum” z kodeksowego „proboszcza nieusuwalnego”.

2°. Zostaje zniesiony podział na proboszczów nieusuwalnych i usuwalnych. Na przyszłość więc nie można mianować proboszczów nieusuwalnych, ci zaś którzy taką nominację otrzymali, stracili z chwilą wejścia w życie Motu Proprio *Ecclesiae sanctae*, tj. z dniem 11 października 1966 roku, skutki prawne wymienionej w nominacji nieusuwalności i zostali zrównani z proboszczami usuwalnymi.

3°. Straciły moc prawną kanony 2148 do 2156 włącznie.

4°. Normy kanonów 2157—2161 pozostają w mocy i należy je stosować nie tylko przy usuwaniu proboszczów, ale także przy ich przenoszeniu na inne probostwo lub jakikolwiek urząd kościelny, o ile sprzeciwiają się decyzji biskupa i dobrowolnie nie chcą się przenieść na wskazane przez biskupa stanowisko. Świadczy o tym przede wszystkim treść Motu Proprio *Ecclesiae sanctae* (I, n. 20, § 2) które we wskazanym paragrafie odwołuje się przy przenosze-

⁵⁴ Motu Proprio pap. Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 20: AAS 58 (1966).

niu proboszcza do „podanego wyżej sposobu postępowania”, tym zaś podanym wyżej sposobem postępowania (§ 1) są normy kanonów 2152—2161.

Wydaje się zatem, że kanony 2162—2167 również straciły swą moc prawną. Jest to wprawdzie pewien regres w stosunku do ustawodawstwa kodeksowego, ale zważywszy potrzebę uproszczenia procedury i jej ujednoczenia, oraz przejściowy charakter norm Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, takie rozwiązanie wydaje się możliwe.

Zakończenie

Kanoniczne prawo procesowe wymaga jeszcze wielu korektur, nad którymi pracuje obecnie Papieska Komisja Rewizji Kodeksu. W jakim kierunku idą prace tej Komisji można wnosić z podstawowych zasad rewizji Kodeksu, przyjętych przez I Synod Biskupów, obradujący w Rzymie jesienią 1967 r. Wydaje się, że ogłoszone już zmiany nie mają charakteru ostatecznego i dopiero po przeprowadzeniu całej reformy można będzie mieć pełny obraz odnowionego prawa procesowego.

Grudzień 1969 r.

ARGUMENTUM

Reformatio iuris processualis canonici quamvis usque adhuc non integra, vim suam habet ob non paucas mutationes normarum Codicis, quae in nova legislatione inveniuntur.

Auctor tractat: 1) de Sacra Romana Rota et de extensione eius competentiae ad omnes causas matrimoniales in tota Ecclesia;

2) de natura, structura iuridica, modo procedendi et competentia primae et secundae Sectionis Signaturae Apostolicae, iuxta praescripta Const. Apost. Pauli pp. VI *Regimini Ecclesiae universae* de die 15 augusti a. 1967 atque ea quae in Normis specialibus pro Tribunali Signaturae Apostolicae die 25 martii a. 1968 editis continentur;

3) de modo procedendi apud S. Congregationem de Doctrina Fidei, Litt. Apost. Pauli pp. VI *Integrae servandae*, motu proprio datas die 7 decembris a. 1965 et per Const. Apost. *Regimini confirmatam*;

4) de principiis quae dirigunt processum beatificationis Servorum Dei et canonizationis Beatorum, traditis in Const. Apost. Pauli pp. VI *Sanctitas clarior* de die 19 martii a. 1969;

5) de modo procedendi in remotione et translatione parochorum ad mentem Litt. Apost. Pauli pp. VI *Ecclesiae Sanctae* de die 6 augusti a. 1966.